SCIENCE HUB REVIEW
2026
Volume 1
Issue 4
www.sciencehubreview.uz
ILMIY ELEKTRON JURNAL

BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINI INSONPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Bunyodbek Marasulov

Andijon davlat pedagogika instituti, Boshlang‘ich ta’lim kafedrasi dotsenti

Qobilova Dinora

Andijon davlat pedagogika instituti Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya

Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini insonparvarlik ruhida tarbiyalashning pedagogik asoslari, mazmun-mohiyati va ta’lim-tarbiya jarayonidagi ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan yoritilgan. Shuningdek, boshlang‘ich ta’lim bosqichida o‘quvchilarda mehr-oqibat, o‘zaro hurmat, hamdardlik, bag‘rikenglik, adolatparvarlik, saxovatpeshalik va inson qadr-qimmatini e’zozlash kabi axloqiy fazilatlarni shakllantirishning samarali pedagogik usullari tahlil qilingan. Maqolada o‘qituvchining shaxsiy namunasi, milliy va umuminsoniy qadriyatlar, oilaviy tarbiya, sinf jamoasidagi sog‘lom ma’naviy muhit hamda interfaol ta’lim metodlarining insonparvarlik tarbiyasidagi o‘rni ochib berilgan. Shu bilan birga, o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish, ta’lim va tarbiya uyg‘unligini ta’minlash hamda bolalarda ijobiy ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan. Maqolaning asosiy maqsadi boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida insonparvarlik fazilatlarini izchil shakllantirishning pedagogik imkoniyatlarini asoslash va ta’lim-tarbiya jarayonini takomillashtirishga doir ilmiy-amaliy tavsiyalarni yoritishdan iborat.

Kalit so‘zlar

insonparvarlik, boshlang‘ich ta’lim, axloqiy tarbiya, pedagogik asoslar, ma’naviy-axloqiy qadriyatlar, mehr-oqibat, hamdardlik, bag‘rikenglik, o‘zaro hurmat, milliy qadriyatlar, umuminsoniy qadriyatlar, o‘qituvchi shaxsiy namunasi, tarbiyaviy faoliyat, ijtimoiy munosabatlar.

Аннотация

В данной статье рассматриваются педагогические основы воспитания учащихся начальных классов в духе гуманизма, его сущность и значение в образовательном и воспитательном процессе. Проанализированы эффективные педагогические методы формирования у младших школьников таких

нравственных качеств, как доброта, милосердие, взаимное уважение, сопереживание, толерантность, справедливость, отзывчивость и уважение человеческого достоинства. Особое внимание уделяется роли личности учителя, национальных и общечеловеческих ценностей, семейного воспитания, благоприятного морально-психологического климата в классном коллективе, а также интерактивных методов обучения в формировании гуманистических качеств учащихся. Кроме того, раскрывается необходимость учёта возрастных и индивидуальных особенностей детей, обеспечения единства обучения и воспитания, а также развития у младших школьников положительных социальных взаимоотношений. Основная цель статьи заключается в научном обосновании педагогических возможностей последовательного формирования гуманистических качеств у учащихся начальных классов и освещении практических рекомендаций по совершенствованию образовательного и воспитательного процесса.

Ключевые слова

гуманизм, начальное образование, нравственное воспитание, педагогические основы, духовно-нравственные ценности, доброта, милосердие, сопереживание, толерантность, взаимное уважение, национальные ценности, общечеловеческие ценности, личный пример учителя, воспитательная деятельность, социальные взаимоотношения.

Annotation

This article examines the pedagogical foundations of educating primary school pupils in the spirit of humanism, focusing on its essential characteristics and significance in the educational process. It analyzes effective pedagogical approaches to developing moral qualities among young learners, including kindness, compassion, mutual respect, empathy, tolerance, fairness, generosity, and respect for human dignity. Particular attention is paid to the role of teachers' personal example, national and universal human values, family education, a positive moral and psychological classroom environment, and interactive teaching methods in fostering humanistic attitudes among pupils. The article also emphasizes the importance of considering children's age-related and individual characteristics, ensuring the integration of teaching and upbringing, and promoting positive social relationships among primary school pupils. The main purpose of the article is to provide a scientific and theoretical justification for the pedagogical opportunities available for consistently developing humanistic qualities in primary school children and to present practical recommendations for improving educational and educational processes.

Keywords

humanism, primary education, moral education, pedagogical foundations, spiritual and moral values, kindness, compassion, empathy, tolerance, mutual respect, national values, universal human values, teacher's personal example, educational activities, social relationships.

Kirish

Insonparvarlik g‘oyalari xalqimizning ko‘p asrlik ma’naviy merosida ham muhim o‘rin tutadi. Abu Nasr Forobiy o‘zining fozil jamiyat haqidagi qarashlarida insonlarning hamkorligi, ezgu maqsadlar yo‘lida birlashishi va jamiyat farovonligiga xizmat qilishi masalalariga e’tibor qaratgan. Abu Ali ibn Sino asarlarida bola tarbiyasi, odob-axloq, muhitning shaxs kamolotiga ta’siri va tarbiyada izchillik masalalari muhim o‘rin egallaydi. Alisher Navoiy ijodida esa mehr-muruvvat, saxovat, adolat, kamtarlik va inson qadrini ulug‘lash g‘oyalari keng yoritilgan. Abdulla Avloniy o‘zining «Turkiy guliston yoxud axloq» asarida tarbiya masalasiga alohida e’tibor qaratib, axloqiy kamolotning inson va jamiyat hayotidagi ahamiyatini asoslab bergan. Ushbu ma’naviy-ma’rifiy meros bugungi kunda ham yosh avlodni ezgulik, mehr-oqibat va insoniylik ruhida tarbiyalash uchun muhim tarbiyaviy manba bo‘lib xizmat qiladi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini insonparvarlik ruhida tarbiyalashda o‘qituvchining kasbiy mahorati, shaxsiy namunasi va pedagogik muloqot madaniyati alohida ahamiyatga ega. O‘qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki bolalarning ma’naviy olami, axloqiy qarashlari va ijtimoiy munosabatlari shakllanishiga ta’sir ko‘rsatuvchi muhim tarbiyaviy subyektdir. Uning o‘quvchilarga nisbatan adolatli, samimiy, mehribon va hurmatga asoslangan munosabati bolalarda ham shunday xulq-atvorni shakllantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish, ularning fikrlarini tinglash, mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish hamda sinfda sog‘lom ma’naviy-psixologik muhit yaratish insonparvarlik tarbiyasining muhim pedagogik shartlaridan hisoblanadi.

Mazkur jarayonda ona tili va o‘qish savodxonligi darslari, badiiy asarlar tahlili, ertak va hikoyalar, maqol va hikmatli so‘zlar, rolli o‘yinlar, jamoaviy topshiriqlar, muammoli vaziyatlar hamda ijtimoiy loyihalardan samarali foydalanish mumkin. Bunday metodlar o‘quvchilarning nafaqat bilim va ko‘nikmalarini, balki o‘zgalarning his-tuyg‘ularini tushunish, yordamga muhtoj insonlarni qo‘llab-quvvatlash, nizolarni tinch yo‘l bilan hal etish va jamoada hamkorlik qilish qobiliyatlarini ham rivojlantiradi. Ayniqsa, nazariy bilimlarni kundalik hayotiy vaziyatlar bilan bog‘lash, bolalarni xayrli ishlarga jalb etish

va ularda ijobiy xulq-atvorni rag‘batlantirish tarbiyaviy faoliyatning amaliy samaradorligini oshiradi.

Shu bilan birga, zamonaviy ta’lim jarayonida insonparvarlik tarbiyasini tashkil etish bir qator pedagogik vazifalarni ham yuzaga keltiradi. Jumladan**,** o‘quvchilarda o‘zaro hurmat va hamjihatlikni rivojlantirish, turli fikr va qarashlarga nisbatan bag‘rikeng munosabatni shakllantirish, bolalar o‘rtasidagi nizolarning oldini olish, oilaviy va maktab tarbiyasi o‘rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash hamda ta’lim jarayonida insoniy qadriyatlarning uzviyligini ta’minlash shular jumlasidandir. Bu vazifalarni samarali hal etish uchun o‘qituvchi, ota-ona va ta’lim muassasasi o‘rtasida izchil hamkorlik yo‘lga qo‘yilishi zarur.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini insonparvarlik ruhida tarbiyalashning pedagogik asoslarini o‘rganish, mazkur jarayonning mazmuni va samarali usullarini aniqlash, milliy hamda umuminsoniy qadriyatlardan ta’lim-tarbiya jarayonida oqilona foydalanish masalalarini ilmiy jihatdan tahlil qilish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Ushbu mavzuning dolzarbligi shundaki, bugungi kunda o‘quvchilarga bilim berish bilan bir qatorda, ularda insoniylik, mehr-oqibat, adolat, mas’uliyat va o‘zaro hurmat kabi fazilatlarni shakllantirish kelajakda ma’naviy yetuk, ijtimoiy faol va jamiyat taraqqiyotiga munosib hissa qo‘sha oladigan avlodni voyaga yetkazishning muhim shartidir.

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini insonparvarlik ruhida tarbiyalash bugungi ta’lim tizimining eng muhim va dolzarb pedagogik vazifalaridan biri hisoblanadi. Zero, har qanday jamiyatning kelajagi nafaqat bilimli, balki yuksak ma’naviyatli, axloqiy jihatdan yetuk, inson qadr-qimmatini ulug‘laydigan va ezgu fazilatlarni o‘zida mujassam etgan avlodga bog‘liqdir. Shu bois boshlang‘ich ta’lim jarayonida o‘quvchilarga fan asoslarini o‘rgatish bilan bir qatorda, ularning qalbida mehr-oqibat, muruvvat, adolat, bag‘rikenglik, saxovat, hamdardlik va o‘zaro hurmat kabi insoniy fazilatlarni shakllantirishga alohida e’tibor qaratish zarur.

Maqolada olib borilgan nazariy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, insonparvarlik tarbiyasi murakkab, ko‘p qirrali va uzluksiz pedagogik jarayon bo‘lib, u bolaning ma’naviy-axloqiy kamoloti, ijtimoiy moslashuvi hamda shaxs sifatida shakllanishida muhim o‘rin

tutadi. Ayniqsa, boshlang‘ich maktab yillarida o‘quvchilarning dunyoqarashi, axloqiy tushunchalari va atrofdagilarga munosabati shakllanib boradi. Shuning uchun aynan shu davrda berilgan tarbiyaviy ta’sir bolaning kelajakdagi xulq-atvori, hayotiy qarashlari va insoniy munosabatlariga mustahkam zamin yaratadi.

Tadqiqot mavzusi yuzasidan quyidagi muhim pedagogik xulosalarga kelish mumkin. Insonparvarlik tarbiyasi ta’lim-tarbiya jarayonining barcha bosqichlari bilan uzviy bog‘liq holda, tizimli va izchil tashkil etilishi lozim. Bunda o‘quvchilarning yosh, psixologik va individual xususiyatlarini hisobga olish tarbiyaviy faoliyat samaradorligini oshiradi.

Ikkinchidan, o‘qituvchining shaxsiy namunasi insonparvarlik fazilatlarini shakllantirishning eng ta’sirchan vositalaridan biridir. Pedagogning mehribonligi, adolatliligi, samimiyligi, xushmuomalaligi va har bir o‘quvchiga individual yondashuvi bolalarda ijobiy axloqiy sifatlarning rivojlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.

2. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni. O‘RQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr.

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «O‘zbekiston – 2030» strategiyasi to‘g‘risidagi Farmoni. PF-158-son, 2023-yil 11-sentabr.

4. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: Yoshlar nashriyot uyi, 2018. – 96 b.

5. Mavlonova R., To‘rayeva O., Xoliqberdiyev K. Pedagogika. – Toshkent: O‘qituvchi, 2013.

6. Hasanboyev J. va boshqalar. Pedagogika. – Toshkent: Fan, 2006.